

”ההתמודדות עם הטיעונים המשפטיים של תנועת החרם”

ד”ר עמנואל נבון

אוניברסיטת בר-אילן, 21 יולי 2015

לפני כחודש עלה ביו-טיוב סרטון של מפיק אמריקאי בשם עמי הורוביץ, אשר מסכם את תנועת ה BDS יותר טוב מכל כנס אקדמי.

הורוביץ מסתובב ברחובות דבלין שבאירלנד עם מצלמה נסתרת, והוא מתחזה לסוכן מכירות. הוא נכנס לשלוש חנויות שמחרימות מוצרים ישראלים.

לבעל החנות הראשון, הורוביץ מציג את עצמו כסוכן מכירות של מפעל שוקולד מסודן; לחנות השנייה, כסוכן מכירות של חווה איראנית; ולחנות השלישית כסוכן מכירות של מפעל צפון-קוריאני.

הוא שואל את שלושה בעלי החנויות אם יש להם איזושהי בעיה מוסרית או פוליטית למכור מוצרים מן המדינה שהוא מייצג כביכול. שלושתם עונים בשלילה.

ואז הורוביץ מציין כי התנאי למכירת מוצריו בחנויות הצדקניות הוא שלא יופיעו שם מוצרים ישראלים. שלושה בעלי החנויות נשבעים שהם לא מוכרים מוצרים ישראלים ושהם מחרימים אותם.

ברור ששלושה בעלי החנויות האלו לא מחרימים את ישראל מתוך דאגה לזכויות אדם ולמשפט הבינלאומי.

והאמת היא שזכויות אדם ומשפט בינלאומי גם לא מעניינים את תנועת ה BDS עצמה.

מייסד תנועת ה BDS, עומר ברגוטי, התראיין לפני כחודש למגזין 972.

בראיון הדגיש ברגוטי כי המטרה הסופית של התנועה היא יישום מלא של זכות השיבה, דהיינו מתן אזרחות ישראלית לחמישה מיליון הצאצאים של הפליטים הערבים של 1948. לעומת זאת, אף יהודי לא יורשה להישאר בגדה המערבית.

כך שהתוצאה תהיה מדינה אחת עם רוב ערבי. הוא לא מסתיר כי המטרה שלו היא לא שתי מדינות לשני עמים אלא סוף ההגדרה העצמית היהודית.

זו מטרת ה BDS בשם אומרו, וזה הדבר הראשון שצריך להסביר לדעת הקהל הבינלאומית, אשר נוטה להאמין שה BDS נלחם נגד הכיבוש ולמען השלום.

קשה להאמין גם שאותם בעלי החנויות יודעים מה שאהוד ברק הציע ליאסר לערפאת בקמפ דייויד ביולי 2000 ומה שאהוד אולמרט הציע למחמוד עבאס במאי 2008.

הרי המטרה של חרם היא להכניע את צד עקשן וסרבן תוך פגיעה בכלכלה שלו. עובדתית, ישראל הסכימה להקמת מדינה פלשתינית בגדה ובעזה, אך מה שגרם לדחיית הצעותיה תמיד הייתה ההתעקשות הפלשתינית על זכות השיבה – אותה זכות שיבה שעליה נלחם עומר ברגוטי.

את העובדות האלו צריך להזכיר לאבירי הצדק והמוסר. עליהם להסביר מה הם מצפים מישראל לעשות לאור ההתקשות הפלשתינית על זכות השיבה, ולאור התוצאות של הניסיון הישראלי לפעול חד-צדדית בגלל ההתעקשות הזו (אני מתכוון לנסיגה החד-צדדית מרצועת עזה).

עליהם להסביר גם למה הם מחרימים רק את ישראל. הרי לפני כחודש כתב מודר זרהן, פעיל פוליטי ירדני-פלשתיני, כי הוא ביקש ללא הצלחה מתנועת ה BDS להחרים מדינות ערב בגלל המדיניות המפלה שלהן כלפי הפלשתינים.

הרי הפלשתינים סובלים מרעב והרס בסוריה, נאסר עליהם לעסוק בלא פחות מ 72 מקצועות בלבנון, ובירדן הם מיוצגים רק על ידי 10% מחברי הפרלמנט על אף שהם מהווים 80% מן האוכלוסייה. אבל תנועת ה BDS לא מתעניינת משום מה בזכויות הפלשתינים במדינות ערב.

הם גם לא מתעניינים בזכויות של עמים אחרים מסביב לעולם. לא מזמן ברח נשיא סודן עומר אל-בשיר מדרום אפריקה כדי שהרשויות לא יעצרו אותו בגין כתב האישום של בית הדין הפלילי הבינלאומי. אל-בשיר מואשם ברצח עם, בפשעים נגד האנושות, ומפשעי מלחמה בחבל דרפור. אך תנועת ה BDS לא רואה לנכון להתעסק בו.

אין BDS גם נגד מיאנמר, שהיא מדינת אפרטהייד לכל דבר ועניין. יש במיאנמר מדיניות אפרטהייד רשמית נגד ה "רוהינגיאס", מיעוט מוסלמי של כמיליון תושבים. לרוהינגיאס אין אזרחות, אין זכות הצבעה, אין גישה לבתי חולים ולבתי ספר ממשלתיים.

ב 2012 בוצע נגדם טיהור אתני, והם מנסים לברוח למלזיה ולאינדונזיה, אך רבים מהם טובעים בלב הים. אך זה לא מצדיק כנראה מדיניות של חרם.

אז למה, בעצם, תנועת ה BDS מצליחה לרכז את תשומת הלב על ישראל ולהפעיל נגדה חרם בפועל?

חלק מן ההסבר הוא הצגת טיעונים משפטיים מזויפים.

קחו למשל את חברת Orange, שחוללה כאן סערה בחודש שעבר.

מנכ"ל החברה, Stéphane Richard, מכחיש שהוא הושפע על ידי תנועת ה BDS, אך הוא כן הושפע.

במאי 2015, מספר ימים לפני הודעתו של רישרד בקהיר על כוונתו להפסיק את פעילות אורנג' בישראל, נפגשו ארגונים לא ממשלתיים צרפתיים ופלשתיניים עם בעלי המניות העיקריים של אורנג'.

אותם ארגונים פרסמו מסמך של 51 עמודים תחת הכותרת "היחסים המסוכנים של חברת אורנג' בשטחים הפלשתיניים הכבושים".

בין מחברי המסמך מופיעה "הפדרציה הבינלאומית של הליגות לזכויות האדם". אותו ארגון פרסם באתר האינטרנט שלו לאחר הפגישה עם בעלי המניות של חברת אורנג' כי הוא ושותפיו "בקשו מחברת אורנג' להודיע באופן פומבי וברור כי בכוונת החברה להפסיק את פעילותה בשטחים הפלשתיניים הכבושים ולגנות את הפגיעה בזכויות האדם על ידי חברת פרטנר".

אותם ארגונים טענו כי פעילותה של אורנג' באמצעות שותפה פרטנר, מעבר לקו הירוק, מהווה הפרה של המשפט הבינלאומי.

אורנג'י לא רצתה להסתבך ולהיות חשופה לתביעות בגין הפרת החוק כביכול. לכן הודיע סטפן רישרד על כוונתו להפסיק את פעילותו בישראל.

אך אם אורנג'י חוששת חוקיות הפעילות שלה ביהודה ושומרון, היא צריכה לחושש עוד יותר מהפעילות שלה ב Nagorno-Karabakh.

מדובר באזור באזרבייג'ן אשר נכבש על ידי ארמניה ב 1992. הקהילה הבינלאומית, כולל האו"ם וצרפת, רואות ב Nagorno-Karabakh שטח כבוש ולא מכירים בשליטה הארמנית בו.

אך חברת אורנג'י מפעילה שירותים בשטח כבוש זה, מפרסמת את הפעילות שלה שם באתר האינטרנט שלה, והיא פועלת שם ישירות ולא באמצעות שותף מקומי (כמו חברת פרטנר בארץ).

הפעילות של אורנג'י לא יכולה להיות חוקית ב Nagorno-Karabakh ובלתי חוקית ביהודה ושומרון.

אך אורנג' היא לא החברה הצרפתית היחידה שפועלת בשטח כבוש ו/או בשטח שנוי במחלוקת.

בפברואר 2014, חידשה החברה הצרפתית TOTAL את הזיכיון שלה במערב סהרה, הכבושה על ידי מרוקו מאז 1975. זיכיון זה ניתן למרות ההתנגדות של ממשלת מערב סהרה.

לברת MICHELIN יש מפעל גדול בצפון קפריסין, שטח כבוש על ידי טורקיה מאז 1974.

הרשימה ארוכה יותר, והיא כוללת לא רק חברות צרפתיות כמובן. אם פעילות עסקית בשטח כבוש או שנוי במחלוקת היא בלתי חוקית, הרי שיש מאות חברות מסביב לעולם שעוברות על החוק הבינלאומי ושחשופות לכאורה לתביעות משפטיות.

אלא שפעילות כזו היא לא בלתי חוקית, כפי שקבעו בשנים אחרונות בתי משפטי אירופאיים.

ב 2013 פסק בית הדין לעירורים של ורסאי שבצרפת כי מותר לחברות ALSTOM ו VEOLIA לבנות רכבת קלה במזרח ירושלים, משום שגם אם ישראל תחשב במדינה כובשת במזרח ירושלים, הרי שיש לה זכות ואף חובה לבנות תשתיות ולדאוג לתחבורה בשטח שבהחזקתה, ושבכל מקרה אמנת ג'נבה הרביעית אינה חלה על חברות פרטיות.

ב 2014 דחה בית המשפט העליון של בריטניה תביעה נגד חברת "אהבה – מוצרי ים המלח", תביעה שטענה כי החברה מפרה את המשפט בינלאומי בשל פעילותה מעבר לקו הירוק. בית המשפט דחה את התביעה בטענה כי חברת מוצרי ים המלח אינה מעבירה בכפיה אוכלוסייה אל שטח כבוש, ולכן שפעילותה בשטח האמור אינה מהווה הפרה של המשפט הבינלאומי.

בית המשפט המחוזי של פריז התבסס על נימוקים דומים כאשר הוא דחה
ב 2014 תביעה נגד חברת SODASTREAM בשל פעילותה מעבר לקו
הירוק.

שלושה פסקי דין אלו קובעים כי המשפט הבינלאומי אינו אוסר על פעילות
של חברה עסקית בשטח כבוש, ואף קובעים כי למדינה כובשת מותר לבנות
תשתיות לצורך החזקת השטח הכבוש ותנועת האוכלוסייה.

שלושה פסקי דין אלו יוצאים מנקודת הנחה כי הגדה המערבית היא שטח
כבוש. אך גם הנחת יסוד זו שנויה במחלוקת.

מדינה יכולה להיחשב ככובשת רק אם היא כבשה מדינה ריבונית אחרת או
חלק ממנה. זה לא הדין של הגדה המערבית. עד ה 15 במאי 1948 בריטניה
הייתה הריבון בשטח שהוענק לה על ידי חבר הלאומים כדי להקים בית
לאומי יהודי.

תכנית החלוקה שהאו"ם אישר ב 29 בנובמבר 1947 הייתה בגדר של המלצה בלבד, כמו כל ההחלטות של העצרת הכללית. כריבון, בריטניה הייתה חופשית לקבל או לדחות את ההמלצה. בסוף בריטניה החליטה לבטל באופן חד-צדדי את ריבונותה, אך ההחלטה שלה לא הפכה את תכנית החלוקה למחייבת – מה עוד שתכנית זו נדחתה בלאו הכי על ידי הליגה הערבית ולכן לא יושמה בפועל.

רק מדינת ישראל מילאה את הוואקום המשפטי בנוצר על ידי הנסיגה הבריטית, משום שרק ישראל הכריזה על עצמאותה. אגב, מגילת העצמאות לא מציינת את גבולות המדינה. גבולות אלו נקבעו דה פקטו בסוף מלחמת העצמאות. הם לא היו הגבולות שהוצעו על ידי תכנית החלוקה.

הקו שהבחין בין ישראל לממלכת ירדן היה קו המפגש בשטח בין הכוחות הישראליים לבין הכוחות הערביים.

הקו הוגדר כקו הפסקת אש זמני בהסכמי רודוס ומעולם לא היה ולא היה אמור להיות גבול בינלאומי.

ירדן כבשה ואף ספחה את הגדה המערבית, אך סיפוח זה לא הוכר על ידי הקהילה הבינלאומית (למעט על ידי בריטניה ופקיסטן).

לכן ירדן לא הייתה ריבון חוקי בגדה המערבית, ולכן גם ישראל לא כבשה שטח ריבוני והיא לא חצתה גבול בינלאומי כאשר היא כבשה את הגדה המערבית ביוני 1967.

הגדה המערבית לא יותר או פחות כבושה היום מאשר בשנים 1949-1967.

כך קבע ב 1971 היועץ המשפטי לממשלה דאז מאיר שמגר שהסביר כי ישראל לא מחויבת ליישם את אמנות ג'נבה בגדה ובעזה, על אף שהיא מיישמת אותן בפועל.

אבל גם לפי השיטה שמדובר בשטח כבוש, הרי שבתי משפט אירופאים עצמם קובעים כי פעילות עסקית בשטח כבוש היא חוקית.

ואם תנועת ה BDS תצליח בסוף לשכנע בית משפט באירופה שכל פעילות עסקית מעבר לקו הירוק היא בלתי חוקית, הרי שההשלכה תהיה שכל פעילות עסקית בשטח כבוש או בשטח שנוי במחלוקת בכל מקום בעולם היא פעילות בלתי חוקית.

וזה יחשוף כמובן מאות חברות לתביעות בשל פעילותן במקומות כמו טיבט, אבקזיה, נגורנו-קרבת, צפון קפריסין, מערב סהרה, וכו'.

לסיכום, ההתמודדות עם הטיעונים המשפטיים של תנועת החרם פשוטה מאוד.

אין בסיס משפטי להחרמת חברות ישראליות וזרות שפועלות מעבר לקו הירוק לפי שיטתם של בתי המשפט האירופאים.

לחילופין, אם יוחלט בעתיד כי פעילות כזו כן בלתי חוקית, הרי שמאות
חברות, כולל לא מעט חברות אירופאיות, יהיו חשופות לתביעות משפטיות
בשל הפעילות שלהן בשטחים כבושים או שטחים שנויים במחלוקת מסביב
לעולם.